

727.7; 725.83; 72.006

І. Л. Кравченко,

к.арх., доцент кафедри теорії архітектури КНУБА

Ю. Ю. Вдовиченко,

ст. групи АБС-63 кафедри теорії архітектури КНУБА

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ КОМПЛЕКСІВ НА БАЗІ ІСТОРИЧНИХ ПРОМИСЛОВИХ СПОРУД

Анотація: в статті визначено основні теоретичні положення процесу рефункціоналізації та проаналізовано основні фактори, що впливають на вибір нового функціонального використання історичних промислових об'єктів та принципи їх формування – в даному випадку архітектурно-мистецького комплексу.

Ключові слова: реновація, рефункціоналізація промислових споруд, мистецький комплекс.

Вступ. Основним потенціалом великого міста є наукомістке та інноваційне виробництво, а пріоритетними адміністративно-ділові центри. Виробниче функціонування багатьох підприємств, розташованих у місті, стає недоцільним. Вони застаріли технологічно, фізично і морально. Нинішній стан таких промислових підприємств залишає бажати кращого - вони більше не відповідають ні екологічним нормам, ні нормам безпечної експлуатації.[5]

Доцільність реновації даних об'єктів, впровадження нових, актуальних функцій, необхідних тим чи іншим районам міста обумовлює економічний, соціальний, культурний, психологічний та естетичний розвиток. Способи проведення реновації, як правило, засновані на виборі оптимального використання виробничих об'єктів у майбутньому. У більшості випадків, подібні перетворення не мають великих масштабів. В основному, реалізуються локальні проекти. Однак існує ряд великих промислових об'єктів, рефункціоналізація яких є об'єктивно необхідним завданням для поліпшення містобудівної та архітектурної структури міста.

Рефункціоналізація - це техніко-економічний процес заміни не актуальних архітектурних об'єктів через фізичну чи моральну непридатність.[1]

Збереження історико-архітектурних цінностей - одна зі сторін процесу рефункціоналізації в системі проблем розвитку форм просторової організації суспільства. У наш час це одна з проблем стабілізації конкретних якостей навколишнього середовища. Вона полягає в реновації з мінімальною втратою стилістики та збереженні культурних цінностей. Споруди, що виключені з громадських структур, існують фізично, але не реалізовані в функціональних

зв'язках міста та його просторовій системі. Вони не є прикладами естетичних цінностей для суспільства. Подібна ізоляція призводить швидше до знесення архітектурної пам'ятки, ніж до її реконструкції. Поєднання нових необхідних функцій і матеріальної структури історичного комплексу - це справжня рефункціоналізація.[2]

Реконструкція промислових будівель і споруд дає можливість ефективно контролювати розвиток просторового середовища. Своєчасність аналізу процесів, що впливають на внутрішню організацію цієї системи - гарантія гармонійності розвитку всіх історично сформованих промислових комплексів.

У зв'язку із збільшеною останнім часом тенденцією виведення великої промисловості з територій міст постає питання подальшого розгляду проблем адаптації і пристосування промислових підприємств в сучасне міське середовище. При цьому історичні будівлі промислових підприємств сануються, звільняються від попередніх функцій, обладнання і наводяться в належний стан шляхом функціонального перепрофілювання відповідно до екологічних норм.

Для більш глибокого розуміння архітектурних можливостей, які з'являються перед архітекторами, а також чіткого розуміння завдань, які необхідно вирішити, виникає необхідність виявлення факторів, що впливають на формування нових об'ємно-просторових рішень промислових об'єктів в процесі рефункціоналізації. До групи зовнішніх факторів належать: містобудівні, екологічні, соціально-економічні, охоронно-реабілітаційні. До групи внутрішніх факторів відносяться: архітектурно-художні, функціонально-планувальні, конструктивні, інженерно-технічні. [1]

Зовнішні фактори:

- Містобудівні (територіальне розміщення ділянки в структурі міста, вплив транспортного навантаження, інженерних мереж, стан забудови, комплексність містобудівних заходів, оптимальні умови зорового сприйняття),
- Економічні (створення мережі інтегрованих об'єктів, економічність архітектурно-будівельних рішень, вартість адаптації),
- Соціальні (співвідношення між містом та промисловою забудовою, зайнятість і обслуговування населення, підвищення естетичного рівня забудови),
- Екологічні (локалізація кількості відходів сусідніх підприємств, організація розривів від житла і організація санітарно-захисних зон, локалізація транспорту, планувальні рішення, соціальні умови, оптична екологія),
- Охоронно-реабілітаційні (наявність пам'яток архітектури, якість середовища підприємства, соціально-культурне значення підприємства, реабілітація середовища)

Внутрішні фактори:

- Конструктивні (типізація, уніфікація, блокування, безопорний простір, поєднання сформованих конструктивних схем з сучасними вимогами),
- Стилiстичні (архітектурно-художня якість об'єктів, композиційне та естетичне значення середовища),
- Технологічні (сучасність і адаптованість до нових технологій, виробниче кооперування),
- Планувальні (стан забудови території, функціонально-планувальний баланс, інтегрування функцій, розміщення мереж і транспорту, система забудови підприємства, планувальні обмеження),
- Естетичні (єдність архітектурних рішень, організація простору, місце в системі міської забудови, адаптація до середовища).

Методика рефункціоналізації історичної індустриальної спадщини передбачає наступні дії: визначення історико-культурного потенціалу навколишнього простору (зони охорони, тип міського ландшафту, наявність і цінність навколишньої забудови, виявлення історично сформованих характеристик типу промислового комплексу, наявність цінних елементів і характер взаємозв'язків всередині об'єкта); формування нової структури (усунення дисонансів, додавання нових елементів, визначення оптимального використання окремих компонентів, виходячи з їх конструктивно-типологічних особливостей і соціально-економічних потреб). [2]

Часткова рефункціоналізація існуючої пам'ятки індустриальної архітектури характеризується включенням об'єктів нового типу в структуру історичного промислового об'єкта та відбувається відповідно актуальним соціально-культурним критеріям - будівництво житла, адміністративно-офісних центрів, закладів освіти, торгово-розважальних комплексів, готелів, спортивних споруд.

В умовах швидко зростаючої агломерації виникає проблема нестачі об'єктів культурного призначення в периферійних районах. Більше половини культурних установ міста складають типові морально застарілі споруди. Необхідне створення нових багатофункціональних громадських комплексів культурного призначення за рахунок нового будівництва або використання пристосованих будівель, які потребують модернізації та реконструкції. Організація культурних центрів не може спиратися на стандартний розподіл по території обслуговування: мікрорайон, район, місто. Доцільніше класифікувати культурні центри за пріоритетною діяльністю: 1) видовищно-розважальні; 2) творчі центри; 3) інформаційно-ділові, з включенням мультимедійних функцій.

Аналіз досвіду проектування і будівництва сучасних вітчизняних і зарубіжних арт-центрів дозволили визначити оптимальні моделі організації. Формування комплексів відбувається по принципах чотирьох основних моделей: «художня», «громадська», «кластер мистецтва» і «універсальна».

Оптимальна «універсальна» модель арт-центру дозволяє організувати комплекс з поліфункціональною, гнучкою, динамічною структурою, здатною до адаптації при зміні умов і під впливом різних факторів: природних, екологічних, містобудівних, естетичних. Принцип побудови арт-центру «універсальної» моделі полягає в розподілі структури на головні об'єкти або складові елементи, зі здатністю до тимчасових змін (здатність до трансформації, перетворення, розширення). Забезпечити постійне функціонування арт-комплексів в заданому режимі можливо різними прийомами: від незначних змін в межах об'єму, до розгортання цілої системи тимчасових споруд на прилеглий спеціально облаштованій території. При проектуванні арт-центрів рекомендується вирішити наступні принципові завдання:

1. Оцінити початкову містобудівну ситуацію і визначити її відповідність, місце і розташування в ній майбутнього комплексу.

2. Проаналізувати запропонований в завданні склад будівель і споруд арт-центру (для відкритих і комбінованих), або групи приміщень з можливим корегуванням залежно від містобудівної ситуації та авторського задуму.

3. Вибрати логічну схему функціонально-планувальних зв'язків головних зон відповідно до композиції.

4. Визначити об'ємно-просторову композицію основних блоків будівель і споруд інфраструктури комплексу арт-центру, враховуючи архітектурну виразність в навколишньому середовищі.

Арт-центри, в залежності від обраної моделі організації комплексу, вирішуються за різними функціональними схемами. Існують два можливі функціональні рішення. Перше - зонування за жанровою функцією (експозиційна, культурно видовищна, розважальна і т.д.) з розподілом приміщень по функціональних зонах з центральним інформаційним простором (вестибюль, фойє, вхідна площа). Друге - формування функцій арт-центру за принципом соціально-психологічного комфорту в залежності від характеру діяльності (індивідуальної, групової, масової) та створення в кожній зоні відповідного архітектурно-просторового і соціально-психологічного середовища.

Базова функціональна структура універсального культурного центру включає: вхідну зону (вхідна група приміщень); зону інтегрального простору (рекреаційні зони, зимові сади, простору спілкування); видовищну зону

(спеціалізовані або універсальні зали); зону виставкового простору (простору постійних і тимчасових експозицій); інформаційно-ділову зону (простору з сучасним технічним оснащенням забезпечення інформаційної діяльності, що об'єднує інформаційний центр, медіатеку, діловий центр); творчу зону (простору для технічного, музичного, художнього творчості і т.п.); зону адміністративних і обслуговуючих приміщень. [3]

Висновок. Майбутнє промислової архітектури полягає в його пристосуванні до нових технологій, що досягається реконструкцією «неефективних» промислових територій, або заміною функціонального призначення. А різні архітектурно-композиційні прийоми дозволяють адаптувати і гармонізувати промислові об'єкти до структури сучасного міста, що активно розвивається. Конкретні архітектурно-ландшафтні пропозиції для різних об'єктів можуть відрізнятися, однак принципи фактично універсальні. Їх використання повинно привести до позитивних трансформацій міського середовища з урахуванням дбайливого ставлення до історико-культурної спадщини.

Література:

1. Новиков В.А., Иванов А.В. Архитектурно-эстетические проблемы реконструкции промышленных предприятий / В.А. Новиков. А.В. Иванов. – М.: Стройиздат, 1986. – 168с.: ил.
2. Чайко Д.С. Современные направления интеграции исторических производственных объектов в городскую среду: автореф. дис. канд. архитектуры: 18.00.02/ Д. С. Чайко. – М.: МАРХИ, 2007
3. Ерзовский А. Альтернативные пространства постиндустриального города // Архитектура. Строительство. Дизайн. - 2001. - №1. - С.28-31.
4. Шебек Н. М. Теоретичні основи гармонізації архітектурного середовища: Автореф. дис. док. арх. – К.: 2013
5. Стаття портала <http://ardexpert.ru>

Аннотация

В статье определены основные теоретические аспекты процесса рефункционализации и проанализированы основные факторы, влияющие на выбор нового функционального использования исторических промышленных объектов и принципы их формирования - в данном случае арт-комплекса.

Ключевые слова : реновация, рефункционализация промышленных сооружений, арт-комплекс .

Annotation

The article tells about the basic theoretical aspects of refunctionalization process. The main factors which are influence on the choice of a new functional use of the historic industrial sites and the principles of their formation (in this case the art complex) are analyzed.

Key words: renovation, refunctionalization of industrial buildings, art complex.